

Psykologiliitto

Psykologiliiton lausunto asiantuntija-avusteisesta huoltoriitasovittelusta

Viite: Luonnos laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain, riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta

Vastaanottaja: Oikeusministeriön kirjaamo & projektipäällikkö Anna-Kaisa Aaltonen

Lapsen etu ja asiantuntija-avustajan pätevyys (s. 12, kohta 3.4)

Huoltoriitasovittelun päätavoite auttaa vanhempia löytämään lapsen edun mukainen sopimus, ts. arvioida onko vanhempien tekemä sopimus lapsen kannalta optimaalinen sekä sovittelullisin keinoin ohjata vanhempia lapsen intressin huomioon ottamiseen.

Asiantuntemuksen ydin on lapsen psyykkisen kehityksen tunteminen, kehityksen riskien tunnistaminen, vanhempien psykososiaalisista ongelmista lapselle aiheutuvien tekijöiden havainnointi & ennakointi sekä vanhemmuuden rajoitteiden arvioiminen suhteessa suunnitteilla olevaan sopimukseen ja sopimisen kykyyn. Sovittelun mahdollisten esteiden tunnistaminen on asiantuntijuutta edellyttävä tehtävä.

Asiantuntija-avustajan tehtävänä on tarvittaessa myös lapsen tapaaminen (yhdessä sovittelijatuomarin kanssa).

Nämä työtehtävät voi ammattitaitoisesti ja laadukkaasti suorittaa vain psykologi, jolla on sekä tieteellinen koulutus että ammatilliset valmiudet edellä mainittuihin tehtäviin täydennettyinä sovittelukoulutuksella.

Asiantuntija-avustajan ydintehtävänä on tuoda menettelyyn kehityspsykologinen asiantuntemus, jonka avulla on mahdollista suunnata vanhempia kiinnittämään huomiota lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaisiin seikkoihin. Juuri tähän liittyy koko uuden toiminnan lisäarvo.

Asiantuntijan on myös tunnettava ja tunnistettava vanhemman psyykkinen tilanne ja mahdollinen psykopatologia sekä seuraamukset lapsille, ja puutteellisesta vanhemmuudesta aiheutuvat sovittelun esteet tai sopimisen rajoitukset. Puutteelliseen vanhemmuuteen voi liittyä mm. vanhemman päihderiippuvuus, masennus tai vakavampia psyykkisiä sairauksia.

Kokeilun hyvien tulosten saavuttaminen on olennaisesti toimintaan osallistuneiden asiantuntija-avustajien pätevyyden ansiota. Asiantuntija-avustajina ovat toimineet psykologit ja psykoterapeuttisosaalityöntekijät. Tämä laatu varmistettava valtakunnallistamisessakin.

Työkokemus eroperheiden kanssa tehtävästä työstä on riittämätön edellytys asiantuntijalta vaadittavalle työkokemukselle. Olennaista on asiantuntijalle kliinisessä työssä muodostunut tieto ja ymmärrys, sillä huoltoriitasovittelussa työskennellään usein runsaasti psykososiaalisista ongelmista kärsivien vanhempien kanssa, joiden lapset voivat olla psykologisesti vaurioituneita tai ovat riskissä vaurioitua.

Sosiaalityöntekijöiden rekrytointi ei toisi uutta ammatillista eikä teoreettista ja tieteellistä asiantuntemusta, sillä jo nykyisellään lastenvalvojat ja olosuhdeselvitystä tekevät työntekijät ovat sosiaalityöntekijöitä, joiden peruskoulutukseen ei kuulu kehityspsykologista koulutusta. Todellinen laadullinen lisäarvo syntyisi psykologiresurssin käyttöönotosta ja laajemmasta hyödyntämisestä.

Asiantuntija-avustajalla on oltava myös ammatillinen valmius lapsen tapaamiseen osana huoltoriitasovittelumenettelyä. Käytännössä lapsen tapaamisia ei ole juuri ollut kokeilun aikana (n. 14 kpl), mutta lakiin tämä tehtävä tullee sisältymään. Tähänkin työtehtävään tarvitaan psykologi, sosiaalityöntekijän ammatillinen resurssi ei tehtävään riitä. Jos asiantuntija-avustajiksi nimetään sosiaalityöntekijöitä, heiltä on edellytettävä kelpoisuusehtona riittävästi kokemusta perheneuvolasta, lastenpsykiatriasta tai vastaavasta kliinistä osaamista kehittävästä työstä. Psykoterapeuttikoulutus olisi sosiaalityöntekijälle hyvä lisäpätevyys.

Psykologiliiton ja Suomen Psykologisen Seuran yhteisen Tieteellisen neuvottelukunnan asettama lapsiperheen eroprosessi -työryhmä on laatimassa ammatillista ja tieteellistä suositusta hyväiksi käytännöiksi lapsiperheen eroprosessityöskentelyssä erityisesti psykologien työn osalta. Suositus tulee sisältämään kuvaukset niistä koulutus-, kokemus- ja kompetenssivaatimuksista joita psykologilta huoltoriitasovittelussa edellytetään. Kokematon psykologi ei voi työskennellä näin vaativassa ja vastuullisessa työtehtävässä itsenäisesti. Työn hyvän laadun varmistamiseksi ja inhimillisten vahinkojen välttämiseksi huoltoriitasovittelun asiantuntija-avun järjestämisessä tulee huolehtia koordinoitusti tarvittavan täydennyskoulutuksen ja työnohjauksen järjestelmästä.

Asiantuntija-avun järjestäminen (s. 11 kohta 3.2, s. 22 kohta 10 §)

Ehdotus asiantuntijapalveluiden järjestämisvastuun keskittämisestä on hyvä (kunta jossa tuomioistuimen kanslia on), pääpainon asettaminen perheneuvolaorganisaatioon (eikä yleiseen sosiaalitoimeen) on myös kannatettava. Myös ostopalvelumahdollisuus on hyvä, vaikkakaan ei esitetyillä hinnoilla.

Pienissä yksiköissä / kunnissa ei ole asiantuntemusta eikä resursseja jääviyskysymysten ratkaisuun. Asiantuntija-avustaja tarvitsee sovittelukokemusta eli riittävän paljon sovittelutapauksia tarvittavan osaamisen hankkimiseksi ja ylläpitämiseksi. Tämä puoltaa sitä, että jonkinasteinen keskittäminen on perusteltua.

Olennaista on luoda asiantuntijaverkko ja sille valtakunnallinen koordinaatio, muutoin toimintalinjat eivät vakiinnu eikä osaaminen kumuloidu eikä syvene. Tämän verkoston olemassaolo ja toiminta on turvattava koordinaatiovastuun määrittämisellä. Tästä ei ole mitään suunnitelmaa, vain vuosittainen sovittelupäivä. Psykologiliitto toivoo ministeriössä ja asian myöhemmissä käsittelyvaiheissa käytävän keskustelua koordinaatiovastuusta. Psykologiliitto on ilman muuta valmis nimeämään asiantuntijansa mahdollisen koordinaatioelimen toimintaan.

Korvaus

Asetusluonnoksessa -2 § on määritelty 300 euron päiväpalkka. Tässä viitetietona on käytetty täytäntöönpanosovittelukorvauksia, johon on haettu tasoa psykologien / sosiaalityöntekijöiden laskennallisesta päiväpalkasta hieman korotettuna.

Asetuksessa määritellyillä korvaustasoilla on taipumus jäädä tasolleen, mikä tarkoittaa käytännössä korvauksen määrän heikkenemistä rahan arvon muuttuessa. Psykologiliitto pitää heikkoa korvaustasoa riskinä, joka voi johtaa siihen että työtehtävä marginalisoituu kokemattoman sijaistyövoiman tehtäväkentäksi. Käytännössä näin heikko korvaustaso sulkee yksityissektorin ja asiantuntevan ostopalvelun pois.

Palkkion taso tulisi määritellä joko selkeästi nykyistä korkeammalle tasolle, korottaa ja sitoa indeksiin tai jättää järjestäjien neuvoteltavaksi tai jollain muulla tavalla varmistaa se, että palkkio houkuttelee myös kokenutta ja osaavaa työvoimaa. Jälkimmäisessä vaihtoehdossa (kunnat päättävät korvaustasosta) on se riski, että kunnat ostavat palvelun halvimman tarjouksen tekijältä, jolla ei välttämättä ole mitään osaamista tähän vastuulliseen ja vaativaan työtehtävään.

Käytännössä palkkio tulisi palkanlisänä asiantuntija-avustajien palkkaan. Vaarana on, että jälkikäteen maksettu palkkio menee sosiaalitoimen yleiskuluihin.

Joutuisuus

Asetettu 6 viikon määräaika on aiheuttanut runsaasti vastustusta verrattuna muihin kiireellisiin töihin tuomioistuimessa. Määräaika on kannatettava. Se on perusteltavissa lapsen edulla ja myös sovittelumenettelyn tehokkuudella. Tilanteen pitkittyminen syventää konfliktia, polarisoi perheen asetelmaa, syö vanhemmuutta ym.

Perusajatus on, että sovittelu on lyhytkestoista ja sovitelluilla sopimuksilla vanhemmat sitoutuvat (oikeuden päätöksiä paremmin) sopimukseen jolloin raskaat ja työllistävät uusintatapaukset vähenevät.

Asiantuntijatyöpanoksen osalta kiireellisen resurssien käytön perusteluna on hoidollisen työn määrän vähentäminen, ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen kaikilla palvelujen tuottamisen tasoilla ja organisaatioissa.

Hankkeen merkitys

Hankkeessa luodussa moniammatillisessa työskentelytavassa käsitellään eroon liittyviä ongelmia laaja-alaisesti, yhdistäen juridinen, sosiaalinen, taloudellinen ja psykologinen asiantuntemus.

Työskentelytapa on joustava ja vanhempien omaa toimijuutta korostava. Se avustaa vanhempia kohti yhteistyötä ja sopimuskulttuuria. Ennen kaikkea se nostaa esiin lapsen kokemuksen, tarpeet ja aseman.

Kokeilun seurannan tulokset ovat monin kriteerein (sopimusprosentti, kesto, käyttäjien hyvät kokemukset ja tekijöiden into) yllättävänkin hyvät. Sopimusten pysyvyyden tutkimiseksi tarvitaan pitkäaikaisseurantaa.

Tämä lausunto on laadittu Psykologiliiton nimeämän asiantuntijan ja Psykologiliiton toimiston yhteistyönä.

Helsingissä, 24.6.2013

Teemu Ollikainen

Teemu Ollikainen, erikoispsykologi PsL, psykoterapeutti yet
Ammattiasioiden vastaava psykologi
Suomen Psykologiliitto
Chief for Professional Affairs
The Finnish Psychological Association
Bulevardi 30 B, Helsinki
+358(0)40-5600 947
teemu.ollikainen@psyli.fi
www.psyli.fi